

Հոլցինգէր⁵², Գունկէլ⁵³, Պրոքշ⁵⁴, Կեօնիզ⁵⁵ եւ այլն: Ի՞նչպէս կրնան այս մտապաշտ մեկնելներն իրենց այս ենթադրութիւնը հիմնել: «Որովհետեւ Պեշխատան եւ Թարգում դժուարաւ թէ սրբագրուած ըլլան նկատելով բարեխոսական ջրհեղեղի զրոյցն, ըստ այսմ շատ հնարաւոր է թէ Պեշխատան եւ Թարգումն սկզբնական բնագիրը ներկայացնեն եւ Արարատը կրկին խմբագրողին սրբագրութիւնն ըլլայ, որ գիտէր թէ հայկական լեռներն աւելի բարձր են» (Հոլցինգէր): Եւ ինչո՞ւ համար այս խաթարիչ ձեռնարկը խմբագրողին կողմանէ: Որովհետեւ հին խմբագրիչն այս կողմերը (Ուրարտու-Հայաստան) դրախտը կը փնտռէ (Բ. 10 յջբ.), ներեալ է եւ «Աստուծոյ լեռը» (Եղ. ԻԲ. 13) եւ գուցէ նաեւ «Հաւաքման» — կամ ուրիշ բացատրութեամբ «Աստուածներու լեռը» (Ես. ԺԳ. 21) ճիշդ այստեղ փնտռել (Շարիզէլ հակառակ Դիլմանի): Կ'երեւայ թէ այս լեռն երկրիս թէ՛ բարձրակէտը, թէ՛ միջնակէտն արժած ըլլայ, թերեւս ըստ բարեխոսական դիցարանութեան⁵⁶: Արարատը զրոյցին դիցարանական երանգին աւելի համաձայն է քան Գիլգամէշի զրոյցին Նիսիր լեռը (Տախ. ԺԱ, առջ 141 յջբ.), ըստ այսմ աւելի հին: Իսկ նոր խմբագրողը կ'ուզէր Արարատի իբրեւ «Աստուծոյ լեռան» դիցարանական քողը վար առնուած տեսնել: Ամէն պարագային ըստ նոր խմբագրութեան տապանը հոն (Արարատին վրայ) կանգ առած է (Պրոքշ): Ասոնք զուտ օբյեկտիվ կառուցուած ենթադրութիւններ են, յառաջ եկած հաւանաբար այն սխալ ենթադրութենէն թէ ԵՂՂՈՒ ով միայն Արարատ նահանգն եւ իբրեւ տապանակիր լեռ միայն Մասիսը կարելի է հասկնալ: Մակայն նոյն իսկ Կեօնիզ ստիպուած է ընդունիլ, որ այս մեկնութիւնն սկզբնականը, բնագրին դիտած իմաստը է, այլ «վերջէն այն կարծիքն երած է թէ, այն լեռն, որուն վրայ տապանը կեցաւ, Մասիսն է եւ այսպէս երկրին անունը լեռան

անցաւ»: Այս խօսքերով Կեօնիզ միաժամանակ այն կարծիքը կը յայտնէ, ինչպէս Շարաք⁵⁷, Երեմիաս⁵⁸ եւ ուրիշներն իրմէ յառաջ արդէն արտայայտած են՝ թէ Արարատ նաեւ Ծննդ. Բ. 4, ինչպէս միւս տեղիքներուն մէջ միեւնոյն իմաստն ունի, այսինքն թէ երկրի անուն է: Թէ Ծննդ. Բ. 4 տեղիքն զատ ամէն տեղ Արարատ երկրի անուն է եւ այն համազօր բեւեռագրերու Ուրարտուին, այսինքն Հայաստանի հետ, յայտն էր մեկնիչներն առանց աշխարհայեցողութեան խտրութեան համամիտ են, այսպէս զ. օր. բացի վերոյիշեալ մեկնիչներէն. Դեօլլէր⁵⁹, Կոնդամէն⁶⁰, Շլեօզլ⁶¹, Շանդա⁶², Լանդերսդորֆեր⁶³, Ինչպէս նաեւ Բենցինգէր⁶⁴, Կիտտէլ⁶⁵, Դուլմ⁶⁶, Burney⁶⁷ եւ ուրիշները: Մակայն տապանակիր լեռն մասին տիրող այս իրարու հակոտնեայ կարծիքներն արդէն կը ցուցնեն թէ «Արարատ հարցի մասին եղած վէճը տակաւին չէ փակուած»⁶⁸ եւ այս պատճառաւ կ'ուզենք յաջորդով այս շատ ծեծուած խնդիրը լուսարանելու փորձ մը կատարել:

(Շարունակելի:) Հ. Վ. ԻՆՊԻԻՋՅԱՆ



⁵⁷ Herm. Strack, Die Genesis², München 1905.
⁵⁸ Alf. Jeremias, Der Einfluß Babyloniens auf das Verständnis des Alten Testaments. Biblische Zeit- und Streitfragen, herausg. von Kropatschek, 1908.
⁵⁹ Joh. Döllner, Studien zum 3. u. 4. Buche der Könige, Wien 1904.
⁶⁰ Alb. Condamin, Le livre d'Isaïe, Paris 1905.
⁶¹ Niv. Schlögl, Die Bücher der Könige, Wien 1911.
⁶² Ad. Sanda, Die Bücher der Könige, II. Hlb., das 2. Buch der Könige, Münster i. W. 1912.
⁶³ Simon Laudersdorfer, Die Bücher der Könige, Bonn 1927.
⁶⁴ J. Benzinger, Die Bücher der Könige, Freiburg i. Br. 1899.
⁶⁵ Rud. Kittel, Die Bücher der Könige, Göttingen 1900.
⁶⁶ Bernh. Duhm, Das Buch Jesaja², Göttingen 1902.
⁶⁷ C. F. Burney, Notes of the hebrew Text of the Books of Kings, Oxford 1903.
⁶⁸ Այսպէս կը գրէ Gottfried Hoberg (Die Genesis, Freiburg i. Br. 1908, S. 94) այս մասին տիրող գանձան կարծիքները յառաջ բերելէն ետքը:

⁵² H. Holzinger, Genesis, erklärt. Freiburg i. Br. 1898, S. 72 f.
⁵³ Herm. Gunkel, Genesis, übersetzt und erklärt², Göttingen 1902, S. 133.
⁵⁴ Otto Proksch, Die Genesis, Leipzig 1913, S. 451.
⁵⁵ Ed. König, Die Genesis, Güterloh 1919, S. 354.
⁵⁶ Հմմտ. Gilgamesch-Epos. Neu übersetzt von Arthur Ungnad und gemeinverständlich erklärt von Hugo Greßmann, Göttingen 1911, S. 113 f.

ՀԱՅՏԵՐԸ ԵՐԵՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՍԿՋՐՆԵՐԻ ԶԱՐՅԸ ԵՒ ԱԳՐԱՆԻՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄԻ ՂԱԶԱՐՔ ԳՐԱՊԵՅՈՒՅ ԿՈՉՈՒՄՆԵՐԸ

(Շարունակելի:)

ԱԳՐԱՆԻՆԵՐԸ, ՓԱՐՊԵՅԻ ԵՒ ԱՆԵՏԱՐԱՆՆԵՐԸ
 (= ԶՕՀԲԱՊ)

Նախորդ հատուածներու մէջ ամփոփուած տեղիքները բաւական էին համոզելու թէ Ազաթանգղոսու Փարպեցի ընդհանուր գծերով կը համընթանան Զ.ի հետ. դժուար պիտի ըլլար աւելի մեծ համաձայնութիւն պահանջել անոնց միջեւ, երբ նկատի առնենք անոնց շեշտեալ ազատութիւնը յառաջընթացութեան մէջ եւ մանաւանդ կարգ մ'աչքառու շեղումներ, որոնք առանձին կարեւորութիւն կը ներկայացնեն հայերէն Աւետարաններու յառաջադասութեան պատմութեան տեսակէտէ: Աւելի ցայտեցնելու համար այդ համընթացութիւնը՝ յաջորդ էջերու մէջ կը խտացնենք անդրադոյն տեղիքներ. կը դնենք պատմադիրներուն կողմնակիցը եւ կը նշանակենք Զ.ին խոտորումները:

Մատթ. Ա. 21. ծնցի (ԱՄԲ՝ եւ) որդի եւ կոչեցնեն (Զ՝ կոչեցես, ա. կոչեցեն) զանուն նորա Յիսուս. Ազ. 193—194:

Ա. 23. (Ես. Է. 14.) (Զ՝ ահա) կոյս յղացի եւ ծնցի որդի եւ կոչեցնեն զանուն նորա Էմմանուէլ. Ազ. 187: Տ այս տեղիքն ունի այսպէս՝ Ահաւասիկ կոյսը յղացի. Տ 22:

Բ. 2. ո՞ւր է որ ծնու արքայն Հրէից. Ազ. 200:

Գ. 2. ապաշխարեցէք, զի մերձեալ է արքայութիւն Աստուծոյ (Զ՝ երկնից). Ազ. 22:

Ե. 11—12. երանի է ձեզ, յորժամ նախատիցն զձեզ եւ հալածիցն (Զ՝ հալածեսցեն, ա. հալածիցեն) եւ ստիցն (abd յորժամ հալածիցեն եւ նախատիցն [b գձեզ] եւ ստիցն) զամենայն բան չար սուտ զձէնդ (ad զձէնդ սուտ) վասն իմ. ցնծացէք եւ ուրախ լերուք. Ազ. 106: Այս միեւնոյն նախադասութիւնը՝ Ազ. այլուր կը ճատուած ու փոփոխուած յառաջ կը բերէ. Երանի իցէ ձեզ, յորժամ նախատիցն եւ հալածիցն եւ սպանանիցն զձեզ վասն իմ. ցնծացէք եւ ուրախ լերուք, զի վարձք ձեր բազում են յերկինս... այսպէս հալածեցին զմարգարէսն, որ յառաջ քան զձեզ էին. Ազ. 356: Եփրեմ՝ Համարաբարուն միայն վերջընթեր համարը կը

յիշատակէ. Գուք ցնծացէք եւ ուրախ լերուք, զի վարձք ձեր բազում են յերկինս, եւ յայնմ աւուր խնդասցիք. Տ. 58:

Ե. 44. օրհնեցէք զհալածիչս (Զ՝ զանիծիչս) ձեր. բարի արարէք ատերեսց ձերոց. Փարպ. 27: Այս տեղիքը Զ.ի ընթերցուածին համաձայն կ'ընծայէ Անտիոքեան խումբը (Տ ըստ Nestleի), նաեւ Ե 038: Փարպ. անտարակոյս համարի վերջաւորութենէն կ'առնէ «զհալածիչս» (ὁ πῆρ τῶν οἰοχόντων, Զ՝ որ... հալածեն):

Զ. 9. սուրբ եղիցի անուն քո. Ազ. 94: Թ. 37, 38. հուճեք բազումք (Զ եւ ad ԱՄԲ՝ բազում, Զ.ի տ. բազումք) են եւ մշակք սահաւք (Զ եւ ab ԱՄԲ՝ սահաւ, Զ.ի տ. սահաւք), արդ աղաչեցէք զօրք հնծոցն (Զ՝ հնծոց), զի հանցէ մշակս ի գործս արդեանց իւրոց (Զ՝ մշակս ի հունձս իւր). Ազ. 313: Վերջաւորութեան տարբերութիւնը պէտք է թերեւս վերագրել Ազ.ի ազատութեան:

Ժ. 16. եղերուք դուք խորագէտք (Զ՝ եղերուք այսուհետեւ խորագէտք) իբրեւ զօձս. Ազ. 306. առանձին նախադասութեամբ կրկնելով յաջորդը. Եղերուք միամիտք իբրեւ զաղաւնիս. Ազ. 307. Տ միայն «գուք» յաւելուածով կը համաձայնի Ազ.ի հետ. Արդ եղերուք դուք անմեղ առ աղաւնիս եւ խորագէտք առ օձս. Տ 86: Զ.ի «այսուհետեւ» կը փոխարինէ յոյնին οὖν (արդ):

Ժ. 20. ոչ եթէ դուք իցէք, որ խօսիցիք (Զ՝ խօսիցինք), այլ հողին Հօր ձերոյ որ խօսիցի ի ձեզ. Փարպ. 170:

ԻԱ. 21. առք զկայսերն (Զ՝ զկայսեր, ա. զկայսերն)՝ կայսեր, եւ զԱստուծոյն (Զ՝ զԱստուծոյ, ա. զԱստուծոյն)՝ Աստուծոյ. Փարպ. 180:

ԻԲ. 40. յայս երկուս պատուիրանս (abd յայս երկուսին) ամենայն օրէնք եւ մարգարէք կախեալ կան. Ազ. 320:

ԻԳ. 34—36. ահաւասիկ եւ առաքեմ առ ձեզ մարգարէս եւ իմաստունս եւ դպիրս եւ (Զ չունի՝ եւ) ի նոցանէ սպանանիցէք եւ խաչիցէք (Զ՝ ի խաչ հանիցէք) եւ (Զ՝ ի նոցանէ) սանջիցէք ի ժողովուրդս ձեր եւ հալածիցէք ի քաղաքէ ի քաղաք, որպէս զի կիկացէ ի վերայ ձեր (ԲԳտ չիք՝ ի վերայ ձեր)՝ ամենայն արիւն արդար հեղեալ յերկիր (Զ՝ յերկրի)՝ յարենէն Արեւի արդարոյ մինչեւ ցարիւն (Զ՝ ցարիւնն) Զաքարիայ, որդւոյ Բարեքայ (Զ՝ Բարաքայ, ա. Բարաքայ), զոր սպանէք ի (Զ՝ ընդ) մէջ տաճարի (Զ՝ տաճարին) եւ սե-

դանոյն (Չ՝ սեղանոյ) . այս (Չ՝ ամէն) ասեմ ձեզ, զի խնդրեցից յազգէդ յայգմանէ (Չ՝ ասեմ ձեզ, եկեացէ այն ամենայն ի վերայ ազգիս այսորիկ) . Փարս. 203 : Փարսեցւոյն կառուար տարբերակն է վերջաւորութիւնը, ուր անտարակոյս կը հիւսէ Ղուկ. ԺԱ. 51 . այս, ասեմ ձեզ, խնդրեցի յազգէ յայգմանէ : Այս կերպ յառաջբերութիւնը նշան է բնականաբար յիշողութենէն զերլու, սակայն եւ այնպէս կարեւոր խոտորում մը չի տեսնուիր բաց ի քանի մը զեղչումներէ :

ԻԴ. 3 . ասա մեզ ե՞րբ լինիցի այդ կամ (Չ՝ եւ կամ) զի՞նչ նշան իցէ (Ե լինիցի) քոյոյ դալստեանն եւ վախճանի աշխարհիս . Ազ. 231—232 :

ԻԴ. 14 . քարոզեցի աւետարանս արքայութեան ընդ ամենայն տիեզերս (ԱԲ՝ երկիր) ի վկայութիւն ամենայն հեթանոսաց, եւ սպա եկեացէ կատարած . Ազ. 363 : «Երկիր» տարբերակն անձանօթ է համեմատական հրատարակութեանց : Ազ. ունի նաեւ «քարոզեցի աւետարանս ի ներքոյ երկնից» . Ազ. 470 . հմմտ. Մարկ. ԺԴ. 9 . Մատթ. ԻԶ. 13 :

ԻԴ. 29, 30 . վազազակի յետ նեղութեան աւուրցն (bd նեղութեանցն) այնոցիկ արեգակն խաւարեացի եւ լուսին ոչ տացէ զլոյս իւր եւ աստեղք յերկնից թօթափեացին (Չ՝ Մատթ. ԻԴ. 29՝ եւ աստեղք անկցին յերկնից, Մրկ. ԺԳ. 25՝ աստեղք յերկնից թօթափեացին) եւ զօրութիւնք երկնից շարժեացին, եւ սպա երեւեացի նշան Որդւոյ մարդոյ յերկնս . Ազ. 233 : Ինչպէս կը տեսնուի Ազ. հոս Մատթէի եւ Մարկոսի խօսքերը կը բազազրէ, հաւանաբար բերանացի յառաջ բերելով :

ԻԴ. 36 . վասն աւուրն այնորիկ (Չ՝ աւուրն այնորիկ եւ ժամու) ոչ ոք զիտէ, ոչ հրեշտակք երկնից, եւ ոչ Որդի, բայց միայն Հայր . Ազ. 232 : Ազ. համապատասխան տեղիքը կը յիշատակէ քիչ յետոյ Գործքն (Ա. 7) . Ոչ է ձեզ (Ե սլարտ) քննել զժամանակս եւ զժամս, զոր եզ Հայր յերևում իշխանութեան : «Ոչ է ձեզ գործ քննել» կը կրեն adԱԲ, ինչ որ մասնակի համաձայն է Տ. ի հետ . Ոչ է ձեզ գործ գիտել աւուրս եւ զժամանակս . Տ 197 :

ԻԵ. 34 . եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ արքայութիւնն ի սկզբանէ աշխարհի . Փարս. 182 :

ԻԵ. 41 . երթայք յինչն անիծեալք ի հուրս յաւիտենից (Չ՝ յաւիտենական), որ պատ-

րաստեալ է սատանայի եւ արբանեկաց (Չ՝ հրեշտակաց) նորա . Փարս. 62 :

ԻԵ. 46 . եւ զինն ժամաւ (Չ՝ ժամաւն) զոչեաց Յիսուս ի ձայն մեծ եւ ասէ . էլի էլի, յամա սարաքթանի, այս ինքն է Աստուած, Աստուած իմ (Չ եւ adԱԲ՝ Աստուած իմ, Աստուած իմ . Չ՝ ոմանք չեն կրկնել) ընդէ՞ր թողեր զիս . Ազ. 236 :

Մարկ. ԺԵ. 10 . առ նախանձու մատնեցին զնա . Փարս. 189 :

Ղուկ. Ա. 1—4 . Բազումք յօժարեցին վերստին կարգել զպատմութիւնն վասն իրացն հաստատելոց ի մեղ, որք (Չ՝ որ) ի սկզբանէ ահանատեսք (Չ՝ ահանատես, տ. ահանատեսք) եւ սպասաւորք եղեն Բանին . Ազ. 368 : Կամ եղև եւ ինձ, որ ի սկզբանէն (Չ եւ bdԱԲ է սկզբանէ) զհետ երթեալ էի ամենայնի ճշմարտութեամբ (ad չիք՝ ճշմարտութեամբ)՝ կարգաւ դրել քեզ, քաջք թէ՛ ուրիշէ, զի ծանիցես զբանիցն, որոց աշակերտեցա՞ր, զճշմարտութիւն (Չ՝ զճշմարտութիւնն, տ. զճշմարտութիւն) . Ազ. 247 : Այս երկարաշունչ տեղիքը, որ լիովին կը համաձայնի Չ. ի հետ անտեսելով աննշանակ տարբերակներ, յայտնախօս է, որ պատմազիրը առաջադիր Աւետարանէ մը կոչում կ'ընէ :

Ա. 28 . ուրախ լեր, բերկրեալ (Չ եւ ԵԲ՝ բերկրեալք), տէր ընդ քեզ . Ազ. 187 : Տ տարբեր ընթերցուած կ'ընծայէ . Ողջոյն ընդ քեզ, օրհնեալք ի կանայս . Տ 45 : Յատկանշական է . որ յունարէնի վրայէն թարգմանութիւն մը, ինչպէս Աւետարանը, շարք կը թարգմանէ «ուրախ լեր» (բառացի), մինչ զորո՞ւս ծոթեամբ կը նշանակէր «ողջոյն» . իսկ ասորական բնագրէ թարգմանութիւն մը, ինչպէս Եփրեմի Մեկնութիւնը Համաբարբառին ճըշդրիտ համազօրը կը զնէ ասոր . **ܘܪܚܝܢ** (= 1. խաղաղութիւն . 2. ողջոյն) բառին, անտարակոյս այդ իրեն աւելի ընտել ու բանուկ էր : Ուշադրութեան արժանի է, որ Ազ. յունականին կը հետեւի տառացի, մինչ այլուր աւելի ընթացիկ բացատրութեամբ փոխարինել կը ջանար Աւետարանի աստեղծութիւնները :

Ա. 35 . Հոգի սուրբ եկեացէ ի քեզ եւ զօրութիւն Բարձրելոյն (Չ՝ Բարձրելոյ) հովանի լիցի ի վերայ քո . քանզի որ (Չ եւ adԱԲ՝ եւ որ) ծնանելոցն է (Չ կը յաւելու «ի քեզ», որ սակայն ոմանց կը պակսի, տե՛ս ծան .)՝ սուրբ է, եւ որդի Բարձրելոյ (Չ՝ Աստուծոյ) կոչեացի . Ազ. 188 : Տ երկու անգամ կը յիշատակէ այս տեղիքը քիչ մը տարբեր ձեւերով .

Հոգի եկեացէ եւ զօրութիւն հովանի լիցի . Տ 233 . Հոգի եկեացէ եւ զօրութիւնն Բարձրելոյ, քանզի այն որ ծնանելոցն է ի քեզ՝ Որդի Աստուծոյ կոչեալ կոչեացի . Տ 233 : Ազ. հարազատ Աւետարանի խօսքը կը բերէ . ի քեզ ինդրի պակասը սակայն կրնայ առանձնապէս կարեւորութիւն ունենալ . ան կը տեսնուի ի մէջ այլոց Թ (Կեսարեան) ընտանիքին մէջ . եւ թերեւս Չ. ի այդ յաւելուածը՝ սրբաբարութեան միջոցին ներմուծուած ըլլայ, որով Կ. Պոլսէն բերուած օրինակը կ'ըլլայ Կեսարեան, ինչպէս Կոնիքի հաւանական կը դրոշնէր, մինչ Ազ. իւր կոչումներով ներկայացուցած կ'ըլլայ առաջին թարգմանութեան բնագիրը :

Ա. 37 . ոչ տկարացի առ ի յԱստուծոյ (Չ՝ առ յԱստուծոյ, տ. առ ի յԱստուծոյ) ամենայն բան . Ազ. 208 :

Բ. 11, 12 . ծնաւ ձեզ այսօր փրկիչ, որ է օծեալ (d ծնեալ) տէր ի քաղաքի Դաւթի . . . զտանիցէք մանուկ պատեալ ի խանձարուրս եւ եղեալ ի մուր . Ազ. 196 : Ազ. երկու նախադասութեամբ կը բերէ այս տեղիքը, եւ զուրս կը թողու «այս նշանակ ձեզ» : Տ չըջած է բառակարգը . Այսօր ծնաւ ձեզ փրկիչ . Տ 26 :

Բ. 21 . եւ իբրեւ լցան աւուրք ութ թիվաւ տել զնա եւ (adԱԲ չիք՝ եւ) կոչեցաւ անուն նորա Յիսուս որ կոչեցեալ (ԱԲ՝ կոչեցեալն) էր ի հրեշտակէն մինչ չեւ յղացեալ էր զնա յորովայնի (Չ. ի տ. յորովայնէ) . Ազ. 200 :

ԺԱ. 15 . Բէկողբուողաւ իշխանաւն զիւաց հանէ զա զղես . Փարս. 189 :

ԻԴ. 45, 46 . յայնժամ երաց զմիտս նոցա՝ իմանալ զգիրս, եւ ասէ ցնոսա, թէ այսպէս պարտ էր (abԱԲ՝ է) չարչարել Գրիտոսի եւ յանել ի մեռելոց յաւուր երրորդի . Ազ. 245 : Այս տեղիքին մէջ սկզբնապի տեսակէտէ կարեւոր է «պարտ էր (կամ է)» դոր, ըստ Nestleի, կը կարդան 72 . խումբէն քիչեր եւ Syr^{sin}, մինչ միւսները առ հասարակ ԴՅԴՐԱՅՈՒՆ ունին, որուն ոմանք նաեւ «այսպէս պարտ էր» կը յաւելուն :

Յովհ. Ա. 6, 7 . եղև այր մի առաքալ յԱստուծոյ, անուն նորա (Ե նմա) Յովհաննէս . սա եկն ի վկայութիւն, զի վկայեցէ վասն լուսոյն, զի ամենեքին հաւատասցեն նովաւ . Ազ. 210 : Նորա-նմա տարբերակը կը կրէ նաեւ Չ, ինչպէս եւ յունարէնները (Soden) :

Ա. 9 . լուսաւոր առնել (Չ՝ առնէ) զամե-

նայն, որ գալոց է (bԱԲ՝ էր) յաշխարհ . Ազ. 222 . առ ի լուսաւոր առնել (առնելոյ, Ազ. 363) զամենայն մարդ, որ գալոց է յաշխարհ . Ազ. 358, 363 : Ազ. երեք անգամ առ աներեւոյթի կը վերածէ բայը խօսքի ընթացքին յարմարցնելու համար :

Դ. 10 . թէ (Չ՝ եթէ) զիտէիր զուզարգեւան Աստուծոյ, եւ ո՞վ է, որ ասէդ (Ե՝ ասէրդ) ցքեզ թէ տուր ինձ ըմպել, զուարգեւք ինդրէիր ի նմանէ, եւ տայր քեզ զջուրն (Չ՝ ջուր, տ. զջուրն) կենդանի . Ազ. 201 . Տ ունի՝ Եթէ զիտէիր զուզայն, որ ասացն ցքեզ, եթէ տուր ինձ ջուր, զու խընդրէիր ի նմանէ . Տ 129 : Ազ. ի համաձայնութիւնը Չ. ի հետ ակնյայտնի է . Տատիանի մեկնողական «Ջուր» յաւելուածը՝ տարբերութեան երակէտ է Ազ. ի համար . նման յաւելուածի կը հանդիպինք Մատթ. Ժ. 42 . բաժակ մի ջուր ցուրտ, մինչ յոյնն ունի πότηρον ψυχροῦ (թէեւ D Syr^{sincur} Cl կ'աւելցնեն «Ջրոյ» . Nestle) :

Դ. 23 . քանզի (Չ եւ Հայր) այնպիսի երկրպագուս իւր (abdԱԲց չունին՝ իւր) խընդրէ . Ազ. 463 . «իւր» յաւելուածը կը կրեն ՏՏ մեծ մասով : Ազ. 223 բաժնէ էր . զի Հայր զայնպիսի երկրպագուս խնդրէ :

Դ. 36 . զի որ սերմանէն եւ որ հնձէն (Չ՝ հնձէ) առ հասարակ (Չ՝ հասարակաց, Չ. ի տ. «բազումք» եւ adԱԲ՝ հասարակ) ցնծացեն . Ազ. 361 :

Դ. 37, 38 . յայտնիկ (Չ եւ ad՝ յայտնիկ) է բանն ճշմարիտ, զի այլ է որ սերմանէ, եւ այլ է որ հնձէ (bԱԲ՝ եւ որ հնձէն) . Ես առաքեցի զձեզ հնձել, զոր դուք ոչ վաստակեցէք (Չ՝ սերմանեցէք, տ. վաստակեցէք), այլ վաստակեցին, եւ դուք ի վաստակս նոցա մտէք . Ազ. 361 : Չ. ի «ոչ սերմանեցէք» ընթերցումը չեն տար համեմատական հրատարակութիւնները . ասորականները կը հետեւին յոյնին . կ'երեւայ թէ մասնական փոփոխութիւն մըն է :

Ե. 39 . քննեցէք զգիրս . Փարս. 185 :

ԺԱ. 50 . լաւ է մեզ, զի այր մի մեռանիցի ի վերայ ժողովրդեանս, եւ մի ամենայն ազգս կորիցէ . Ազ. 228 :

ԺԲ. 23 . Եհաս ժամ, զի փառաւորեացի Որդի մարդոյ . Ազ. 230 :

ԺԲ. 26 . ուր եան եմ՝ անդ եւ պաշտօնայն իմ եղիցի . Փարս. 36, 69 :

ԺԲ. 28 . փառաւոր արարի եւ այլ փառաւ-

տրեցից (2՝ եւ դարձեալ փառաւոր արարից) . Ագ. 211 :

ԺԳ. 35. յայսմ ծանիցեն (2՝ դիտասցեն) ամենեքեան եթէ իմ աշակերտք (2՝ աշակերտք իմ) էք, եթէ սիրիցէք զմիմեանս . Փարսլ. 33 :

ԺԴ. 9. որ ետես զիս, ետես զՀայր (2՝ զՀայրն) իմ (2՝ չիք իմ) . Ագ. 178, 191 : «Իմ» յաւելուածը կը կրեն, ըստ Sodenի, c q եւ Syr^{sin} :

ԺԴ. 12. որ հաւատայ (2՝ հաւատայն) յիս, զգործն (2՝ զգործս), զոր ես գործեմ, եւ նա գործեսցէ եւ առանի եւս (2՝ մեծամեծս եւս [ոմանց կը պակսի՝ եւս] քան զնոյնս) գործեսցէ . Փարսլ. 93 : Յատկանշական է «առանելի եւս» . Եփրեմ կը յիշատակէ այս տեղիքը Տ. Էն . Որ հաւատայ յիս, զգործսն, զոր ես գործեմ եւ նա գործեսցէ, եւ եւս մեծամեծս գործիցէ . Տ 204 : Կարծէք Փարսլ. աչքի առջեւ ունի ասորականներու խօսքը՝ **ܐܘܪܝܢܐ ܕܥܡܢܐ**, որ բառացի կը նշանակէ՝ «առանելի (յոքն .) քան զնոսս» :

ԺԴ. 18. ոչ թողից զձեզ որբս, զամ առ ձեզ . Փարսլ. 91 :

ԺԵ. 26. Հոգին (2՝ զՀոգին, տ. Հոգին) ճշմարտութեան, որ ի Հորէ ելանէ . Ագ. 366, 367 :

ԺԶ. 28. ելի ի Հորէ եւ եկի յաշխարհ . Ագ. 366 : Տ ունի «ի Հորէ եկեալ եմ» . Տ 7 :

ԺԸ. 20. ես յայտնի (2 եւ ԵԱԲԷ՝ յայտնապէս) խօսեցայ ընդ աշխարհի (2 եւ՝ յաշխարհի) եւ (2՝ ես իմ . եւ) յամենայն ժամ ուսուցի ժողովրդեանն (2 եւ abd՝ եւ) ի տաճարի անդ, ուր ամենայն հրեայքն (2 եւ ԱԲ՝ Հրեայք) ժողովեալ էին եւ ի ծածուկ ինչ ոչ խօսեցայ . Ագ. 233 : Յունարէներն առ հասարակ կը կարդան՝ *Ἐκοινοῦντες ἀλλήλοις* (տր. , τῶ κοινῶ), 2-ին հետ «յաշխարհի» կը կրէ, ըստ Sodenի, *lx^c 329* . մինչ Ագ. ի «ընդ աշխարհի» ունի Syr^{sin} . Պեշիտտո եւս այնպէս կարգացած պէտք է ըլլայ սկզբնաբար, բայց ներկայ բնագիրը կը կրէ **ܐܘܪܝܢܐ ܕܥܡܢܐ** = ընդ ժողովրդեան, որ սակայն պէտք է եղած ըլլայ **ܐܘܪܝܢܐ ܕܥܡܢܐ** = ընդ աշխարհի, գրչազբաղան փոքրիկ սրբագրութեամբ, թէեւ ոչ Pusey-Gwilliam, ոչ Lohmeyerի հրատարակութիւնը ունին զայն բնագրին մէջ կամ իրր տարբերակ :

ԺԹ. 28. յետ այսորիկ (2՝ իրբեւ) զիտաց Յիսուս, եթէ (ad՝ թէ) ահա (abdԱԲ՝ չունին՝ ահա) ամենայն ինչ կատարեալ է (2՝

զի կատարեսցի զիրն), առէ՝ ծարաւի եմ . Ագ. 235 : «Ահա» կը պակսի ասորականներուն, ինչպէս եւ կարգ մը յունականներուն, ի մէջ այլոց *lx¹³³* խոմբին (Soden) :

Ի. 22. Փշեաց ի նոսս (Ագ. 245՝ Յիսուս) եւ առէ . առէք զՀոգին (2 եւ dԱԲ՝ Հոգի, 2-ի տ. , b եւ Ագ. 245՝ զՀոգի) սուրբ . Ագ. 324 եւ 245 : «Ի նոսս» կը կարդան նաեւ D (Nestle) եւ Պեշիտտո :

ԻԱ. 21. իսկ սա ընդէ՞ր (2՝ զի՞) . Փարսլ. պեցի 201 :

Այս կոչումներէն զժուար չէ հետեցնել, որ Ագ. եւ Փարսլ. իրենց յառաջբերութեանց մէջ հակառակ լայն ըմբռնուած ազնուութեան՝ ոչ նուազ բառացի կը կապուին Աւետարաններուն, ինչպէս նախորդ յօդուածին մէջ շեշտեցինք . Վկայ են ասոր, միայն գլխաւորներն յիշելու համար Մատթ. Ե. 11, 12. ԻԲ. 40. ԻԴ. 14. ԻԵ. 34, 41. ԻԶ. 46. Մարկ. ԻԵ. 10. Ղուկ. Ա. 1—4, 28. Բ. 11—12, 21. ԺԱ. 15. ԻԴ. 45, 46. Յովհ. Դ. 10, 37, 38. ԺԱ. 50. ԺԸ. 20 : Ասոնց քով յաճախ խոսորումներ կը ցցուին . թէ ի՞նչ չափով անոնց մէջ ազատութիւն պէտք է տեսնենք կամ գաւնոնք բնագրի տարբերութեան պէտք է վերադրենք կը մնայ քննելի :

Այս հատուածին կը կցենք այն տեղիքներն ալ, ուր Ագ. , 2 եւ Տ կը համընթանան մասնական թեթեւ շեղումներով : Թէեւ այս բաժնին կարեւորութիւնը առանձնապէս կատարում ունի ուսումնասիրութեանս եղբակացութեանէն, բայց անտեղի պիտի չըլլար ուշադրութեան յանձնել այս առթիւ 2-ի եւ Տ-ի գլխաւորաբար լեզուական մերձաւորութիւնը :

Մատթ. Գ. 17. դա է որդի իմ սիրելի . նոյն՝ Տ 91 . Ագ. 109 : Ասոր յարակից Ագ. ունի . Դա է որդի իմ սիրելի զմա լուարուք . Ագ. 365, Մրկ. Թ. 6. մինչ Տ լեզուական աննշանակ տարբերութիւն մը կը ցուցնէ . Դա է որդի իմ սիրելի՝ զմա լուիջիք . Տ 145 . կրկնուած կարեւոր յաւելուածով՝ Դմա լուիջիք եւ կեալ դուք . Տ 164 :

Մատթ. Ե. 16. Լուսաւորեսցէ լոյս ձեր առջի մարդկան, որպէս զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս եւ փառաւորեսցեն (տ. փառաւոր արասցեն) զՀայր ձեր, որ յերկինս է :

Տ 200. Լուսաւորեսցի լոյս ձեր առջի մարդկան, զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս եւ փառաւորեսցեն զՀայր ձեր, որ յերկինս է :

Ագ. 89. տեսցեն զգործս ձեր բարիս, եւ փառաւորեսցեն (Գ՝ փառաւոր արասցեն) զՀայր ձեր, որ յերկինս է :

Տեղիքներու համաձայնութիւնն յայտնայնիման է . միակ խոսորումը 2-ի եւ Տ-ի միջեւ «որպէս զի» եւ «զի» համարժեքներու փոխանակութիւնն է :

Մատթ. Ժ. 28. եւ մի երկնչիք յայնցանէ, որ սպանան զմարմին, եւ զոգի ոչ կարեն սպանանել, այլ երկրուք դուք առանել յայնմանէ, որ կարողն է զոգի եւ զմարմին կորուսանել ի գեհենն . հմտ. Ղուկ. ԺԲ. 4 :

Տ 211. մի երկնչիք յայնքանէ, որ սպանան զմարմինս . (Տ 88, 210) եւ զոգին ոչ կարեն սպանանել :

Ագ. 227. ես ձեզ ասեմ սիրելեաց իմոց, մի երկնչիք յայնցանէ, որ զմարմինս սպանանեն, եւ զոգին ոչ կարեն սպանանել . այլ երկրուք դուք (ԱԲ՝ առանել) յայնմանէ, որ զոգին եւ զմարմինս արկանիցէ (at կորուսանէ) ի գեհենն հրոյ :

Ագ. ի սկիզբն ու վերջաւորութիւնը փոխառնուած կ'երեւայ Ղուկ. ԺԲ. 4, 5 համարներէն . Մատթէի քով «արկանել ի գեհենն» կը կրեն Տ | Syr^{sin} (Soden, կը գնէ նաեւ Եփրեմի Մեկնութիւն Համարարբառի, ուր չեմ դատած այս տեղիքը) :

Մատթ. Ժ. 40. որ ընդունի զձեզ, զիս ընդունի, եւ որ զիս ընդունի՝ ընդունի զառաքելն իմ :

Տ 84. որ զձեզ ընդունի, զիս ընդունի :

Ագ. 289. որ զձեզ ընդունի՝ զիս ընդունի, եւ որ զիսն ընդունի՝ ընդունի զՀայրն իմ :

Եփրեմ մասնակի միայն յառաջ կը բերէ Տ-ի տեղիքը : Ագ. փոքրիկ շրջումով կը համաձայնի Տ-ի հետ . սակայն վերջաւորութեան շեղումը յատկանշական է . «զհայրն իմ» չունին համեմատական հրատարակութիւնները . աւսիրկա Ագ. էն ընդհիւսուած մեկնաբանութիւն պիտի ըլլայ :

Մատթ. ԻԴ. 32. ի թղենաց անտի ուսարուք գառակն . զի յորժամ նորա ոտքն կակղացին եւ տերեւն ցցուիցի, զիտէք թէ մերձ է ամառն :

Տ 171. ի թղենաց անտի ուսարուք գառակն, զի յորժամ ոտքն կակղացին, եւ տերեւն ելցէ եւ բուսցէ, զիտէք թէ մերձ է ամառն :

Ագ. 329, 338. ի թղենաց անտի ուսարուք գառակն . (Ագ. 329) զի յորժամ ոտքն կակղացին եւ տերեւեսցին՝ զիտաջիք թէ մերձ (ab մերձեալ) է դարունն (h ամառն) :

2, Տ եւ Ագ. լայնօրէն կը համընթանան հոս . միակ զժուարութիւնը կը կազմէ յուն . τὰ φύλλα ἐκφύη բացատրութիւնը, ուր 2 կը նախընտրէ «ցցուիցի», մինչ Տ կը գիմէ կրկնութեան՝ «ելցէ եւ բուսցէ», իսկ Ագ. մէկ բառի կը վերածէ՝ «տերեւեսցին» : Դար-

ձեալ Ագ. ի յատկանշական է՝ (մերձ է) «գառակն», որ սակայն այլուր չի գտնուիր :

Մարկ. Ա. 15. եւ Ագ. 187. կատարեալ է ժամանակ եւ հասեալ է արթնութիւն Աստուծոյ :

Տ 53. կատարեալ են ժամանակք :

Տ-ի հետ յոքնակի կը կարդան Dit (Nestle) .

Ղուկ. Ա. 32, 33. տացէ նմա տէր Աստուած գաթուն Դաւթի, հօրն նորա, եւ թաղաւորեսցէ ի վերայ տանն Յակովբայ ի յաւիտեանս, եւ թաղաւորութեան նորա վախճան մի լիցի :

Տ 18. տացէ նմա տէր Աստուած գաթուն Դաւթի հօրն իւրայ :

Ագ. 188. տացէ նմա տէր Աստուած գաթուն Դաւթի, հօր իւրայ (ob նորա), եւ թաղաւորեսցէ ի վերայ տանն Յակովբայ յաւիտեան (b չունի՝ յաւիտեան), եւ թաղաւորութեան նորա վախճան մի լիցի :

Տ եւ Ագ. ունին հասարակաց «հօրն իւրայ» փիս . «հօրն նորա» (2) . այլապէս լեզուական նոյնութիւնը զգալի է երեքին միջեւ ալ :

Ղուկ. ԺԶ. 31. եթէ Մովսէսի եւ մարգարէիցն ոչ լսեն (տ. լուիցեն), եւ ոչ թէ ի մեռելոց ոք յառնիցէ՝ հաւանեսցեն (տ. հաւատասցեն) :

Տ 161. եթէ Մովսէսի եւ մարգարէիցն ոչ լսեն :

Ագ. 241. թէ Մովսէսի եւ մարգարէիցն ոչ լուիցեն, ապա թէ եւ (d եւ թէ) ի մեռելոց ոք երբայ առ նոսս՝ ոչ լսեն :

Եփրեմ կիսատ կը թողու Համարարբառի կոչումը, որ սակայն սյայծառ կերպով կը համաձայնի 2-ի հետ : Ագ. հաւանաբար վերակազմած կու տայ զայն . «երթայ» բառը կը լակոկապէս Dit (Nestle), որ կը կարդայ՝ «եւ յիշեցնէ Dit (Nestle), որ կը կարդայ՝ «եւ երթիցէ առ նոսս՝ ոչ հաւատասցեն» . վերջինը կը բռնէ 2-ի տարբերակին հետ :

Յովհ. Ա. 1—5. ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած (տ. էր Աստուած), եւ Աստուած էր Բանն . նա էր ի սկզբանէ առ Աստուած : Ամենայն ինչ նովաւ եղեւ, եւ առանց նորա եղեւ եւ ոչինչ՝ որ ինչ եղեւ : Նովաւ կեանքն էր, եւ կեանքն էր լոյս մարդկան, եւ լոյսն ի խաւարի անդ լուսաւորէր, եւ խաւար նմա ոչ եղեւ հասու :

Տ 6—9. ի սկզբանէ էր Բանն . . . էր նա առ Աստուած եւ Աստուած էր Բանն : Ամենայն ինչ նովաւ եղեւ . . . եւ որ ինչ եղեւ նովաւ կեանք էին, եւ կեանքն էին լոյս մարդկան, եւ ինքն լոյսն ի խաւարի անդ լուսաւորէր եւ խաւար նմա ոչ յաղթեաց (Տ 9. խաւար ոչ յաղթեաց նմա) :

Ագ. 192, 210, 364. ի սկզբանէ էր Բանն, եւ Բանն էր առ Աստուած . եւ Աստուած էր Բանն . նա էր ի սկզբանէ առ Աստուած : Ամենայն ինչ նովաւ եղեւ (Ագ. 192), եւ առանց նորա եղեւ եւ ոչինչ (որ ինչ եղեւ, Ագ. 364) : Նովաւ կեանք էր, եւ կեանքն էին լոյս մարդկան, եւ լոյսն ի խաւարի անդ լուսաւորէր, եւ խաւար նմա ոչ յաղթեաց :

Այս երկարաշունչ կոչման մէջ, ուր միայն Յովհ. ազբուր կրնայ ըլլալ, կը տեսնուի թէ ո՞րչափ հաւատարիմ է Ագ. : Սակայն

այդ հաւատարմութեան մէջ իսկ կը շեշտուի անոր առաջադիր բնագիրը. — նա չի կարդար Զ.ի հետ «խաւար նմա ոչ եղիւ հասու», այլ Տ.ի հետ «խաւար նմա ոչ յաղքեաց»: Այս ընթերցուածին ծանրակշիռ կարեւորութիւնը աւելի կը կարկառի, երբ նկատի առնենք, որ համեմատական հրատարակութիւններն նոյն իմաստով ոչ մէկ տարբերակ կ'ընծայեն. տե՛ս «Հանդէս Ամսօրեայ», 1935, Թ. 11—12, էջ 591—592: Ազ.ի եւ Տ.ի շօշափման մէկ ուրիշ կէտն է «կեանքն էին», մինչ Զ յունարէնի վրայէն ստրիկօրէն ձեւերով հայերէնի հոգւոյն հակառակ անեղական տէր բային կը զնէ եղակի զիմաւորով — կեանքն էր. այս եւս փաստ մըն է թէ Զ.ի այսօրուան բնագիրը յոյն կաղապարի վրայէն ստրիկական սրբագրութեան մ'ենթարկուած է: Այլապէս Ազ. կը խոտորի Տ.էն եւ կը միանայ Զ.ի հետ. ուստի պարզ է թէ ինքը Աւետարաններն ունի աչքի առջեւ եւ ոչ Համարարբառը, բայց այդ Աւետարանները մեծ չափով ձուլուած են տատիանեան ընթերցուածներով: Ասորական աւետարաններու քննութեան համար նկատելի է, որ Տ արդէն կ'ըմբռնէ տարբեր բաժանումով՝ եւ որ ինչ եղեւ՝ նովաւ կեանքն էին. կիտաղրութիւն մը, որ ասորական ձեռագիրներու մէջ փոքրիկ բացառութեամբ ընդհանրացած է:

Յովհ. Ը. 46. ո՞ր է ձէնջ յանդիմանեաց (տ. ո՞ր է ձէնջ յանդիմանէ) զիս վասն մեղաց: Տ 139, 221. ո՞վ է ձէնջ յանդիմանեաց զիս վասն մեղաց: Ազ. 228. ո՞վ է ձէնջ յանդիմանեաց զիս վասն մեղաց (Ե՛ վասն մեղաց յանդիմանէ զիս):

Լեզուական նմանութիւն Ազ.ի եւ Տ.ի միջեւ. Զ.ի բնագիրը կ'երեւայ շատ հաստատուն չէ:

Յովհ. Ը. 58. յառաջ քան զիսն Արրահամո. եմ ես. նոյն՝ Տ 181, Ազ. 224:

Եփրեմ նաեւ մեկնողական ոճով ունի այս նախադասութիւնը. Մինչ չեւ Արրահամ եղեալ էր՝ ես էի իսկ. Տ. 180. յաջորդ էջը՝ Յառաջ քան զիսն Արրահամո. եմ ես. եւ մինչ չեւ Արրահամ եղեալ էր՝ ես էի իսկ. Տ 181: Կարելի է սակայն որ Տ ունենար վերջին ձեւով, զոր ասորական լեզուին աւելի զիւրին է արտայայտել:

(Շարունակելի:) Է. Պ. ԵՍԱՊԱԼԵԱՆ



ԿԵՆՈՆՆԵՐՈՅ ԶԵԹԵԳԻՐ ՕՐԻՆՆԱԿ ՄԸ Ի ՊԼՈՎԻՐԻ

Ի Պրովզիւ (Բուլղարիա) Պր. Թադէոս Եազըճեանի քով տեսայ Կանոնագրոց ձեռագիրը օրինակ մը, գրուած 1612ին Յակոբ կրօնաւորէ: Ուշագրաւ է Ձեռագիրս Կանոնաց նոր դասաւորութեամբ, նաեւ բովանդակութեամբ: Կը համարիմ թէ Ձեռագիրս մանր նկարագրութիւնը շահեկան պիտի ըլլայ անոնց համար, որոնք կ'ուսումնասիրեն հայերէն Կանոնաց Մատեանը: Այս տեղ կը յայտնեմ շնորհակալութիւնս Պր. Թ. Եազըճեանի, որ հաճեցաւ զնեւ Ձեռագիրս տրամադրութեանս տակ ցուցակագրելու համար: Նկարագրութիւնն է.

ԹՈՒՂՈՒՔ՝ 225: — ՄԵՏՈՒԹԻՒՆ՝ 21 X 15 հմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին 16 X 11 հմ.: — ՏՈՂՔ՝ 22: — ՆԻԻԹ՝ բուլղ. ողորկ, դեղնագոյն: — ԿԱՁՄ՝ փայտեայ կաշեպատ. գարդարուն փակամէքերն համուած: — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ առջեւն եւ ետեւը երկերկու բուլղ., հատուածներ Աւետարանէն: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ լաւ, միայն ք. 9 կազմէն բաժնուած է: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր: — ԶԱՐԳԱԳԻՐՔ՝ կամոնական հատուածներու սկիզբը, կարմրագիր: — ԽՈՐԱՆ՝ ք. 3ա, ոչ յաջող: — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԳՔ՝ պարզ կամոնական հատուածներու սկիզբը: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1611/12: — ԳՐԻՉ՝ Յակոբ կրօնաւոր: — ՏԵՂԻ՝ հաւանօրէն Կ. Պոլիս: — ՏԵՐ՝ Մէլիքաի որդի Մուրատ Ձէլեպի: — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ ք. 212բ, 223ա: — ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ՝ պիմեան տերն է Պր. Թադէոս Եազըճեանի Պրովզիւ:

Մատեանս է Կանոնագիրը. կը բովանդակէ.

1. Թղ. 2ա. Յանկ Կանոնաց (առանց խորագրի):
2. Թղ. 3ա. Ա. Յառաջարանութիւնը առաքելական Կանոնաց:
- 5բ. Բ. Կանոնը առաքելականը: Ի կատարածին՝ Կատարեցաւ Կանոնը առաքելականը: Եւ արդ զայս ամենայն զոր ինչ կարգեցին եւ եղին առաքեալք, ոչ եթէ անձանց իւրեանց կարգեցին:
3. Թղ. 20ա. Կանոնը եւ սահմանը Թադէոսի առաքելոյն:
4. Թղ. 26բ. Կանոնը Փիլիպպոսի առաքելոյն:
5. Թղ. 27բ. Կանոնը զոր եղին սուրբ հարքն զկնի առաքելոյն. զԼ. Ին: Յորոց զօրտակարն քաղեալ եղին հրամանաւ:
6. Թղ. 29բ. Գ. Կանոնը Նիկիականը:
7. Թղ. 33բ. Այլ կանոնը Նիկիական(ք):

8. Թղ. 35ա. Անկիւրիոյ կանոնք, զԼ. Ի:
9. Թղ. 37բ. Կեսարեան կանոնք, զԼ. Ժ:
10. Թղ. 39ա. Կանոնք Նիոյիկեսարոյ, զԼ. Ի:
11. Թղ. 41ա. Գանդրոյ կանոնք, զԼ. ԻԳ:
12. Թղ. 45բ. Անտիոքայ կանոնք, զԼ. ԻԳ:
13. Թղ. 48բ. Դարձեալ նոցին կանոնք երկրորդ. Կամ եղեւ մեծ ժողովոյն եթէ յեկեղեցւոյ ըզմականս արկանել եւ հաց ուտել եւ խրախուսն աւնել:
14. Թղ. 49ա. Ղաւղիկեցոց կանոնք (զԼ.) ԺԵ:
15. Թղ. 52ա. Սարղիկէ կանոնին զԼ. ԻԱ:
16. Թղ. 53ա. Կոստանդնուպոլսի կանոնք Գ:
17. Թղ. 53բ. Եփեսոսի սուրբ ժողովոյն կանոնք Զ:
18. Թղ. 54ա. Դարձեալ նոցա այլ կանոնք ԺԶ: ա. «Աստուած անէծ եւ նշովեաց ի բաց կացէք յարիւնահեղէ: ...»
19. Թղ. 55ա. Նիկիայ սուրբ ժողովոյն մնացորդ կանոն: Վասն այնոցիկ որք յաւձան յանարժանից ըստ անդիտութեան եպիսկոպոսին...:
20. Թղ. 55բ. Հարցմունք պէսպէս եւ պատասխանիք Աթանասի Աղեկսանդրացի եպիսկոպոսի կանոնք Զ: «Ի ժամանակին յայնմիկ երեցաւ այր մի Արիանոս Գորդոս ա նուն...:
21. Թղ. 70բ. Գիր կանոնական մեծի եւ զիտնականի երանելոյն Բարսղի Կեսարացոյ եպիսկոպոսին, զԼ. Ծ:
22. Թղ. 80ա. Դարձեալ Ս. Բարսղի վասն ամենեւին հեռանալու յազգային կին առնելոյ: «Յայսմ իմն առաւել հարկ է մարդ...»:
23. Թղ. 81բ. Գիր կանոնի երանելոյն Եպիփանոս Կիլիկացոյ եպիսկոպոսի մեծի եւ ստաքինոյ մարգարէի եւ նշանագործի, զԼ. Գ: «Ի վերայ բազում նշանացն...»:
24. Թղ. 85ա. Կանոնք Ս. Գրիգորի Լուսաւորչին, զԼ. Լ:
25. Թղ. 87ա. Կանոնք Ս. Ներսէսի հայրապետին, զԼ. ԼԳ:
26. Թղ. 88բ. Դարձեալ եւ այս կանոնք յաւուրս Ներսէսի մեծի եւ Ներշապէոյ Մամիկոնէից եպիսկոպոսի, զԼ. ԼԷ:
27. Թղ. 93ա. Ա. Սահմանք եւ կանոնք սրբոյն Սահակայ հայրապետին. Գիր աւանդութեան յազգա կարգի սպասաւորաց սրբոյ եկեղեցւոյ եւ պողոց ժողովրդականաց ընծայելոց Աստուծոյ:

28. Թղ. 96բ. Բ. Մեծ եւ երանելոյ Ս. Սահակայ Հայոց հայրապետի յազգա Գորեպիսկոպոսաց...:
29. Թղ. 99բ. Գ. Կանոն Ս. Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի ի լրուսն հաւատոյ ամենայն աշխարհի Հայոց մեծաց, զԼ. ԺԹ: «Եղբարց սիրելեաց երիցանց...»:
30. Թղ. 104ա. Սահմանք եւ կանոնք կարգի Աստուծոյ Ս. Եկեղեցոյ զոր եղին վարդապետք Հայոց ի նոյն լրութիւն առաքելական եւ նիկիական կանոնաց հաստատութեան (= Կանոնք Շահապիվանի ժողովոյն):
31. Թղ. 118բ. Յովհաննու Երանելոյն Յովհաննու Իմաստասիրի: «Ընդ որով եւ զայս հաստատուել...»:
32. Թղ. 123բ. Նորին կանոնք ԺԹ: «Ոչ է պարտ յաւուր շարթու...»:
33. Թղ. 124բ. Կանոնք Մովսէսի քերթողահաւրն. բան հարցանողաց եւ պատասխանիք, զԼ. ԺԵ: Հարցումն Ա. թէ պարտ է եպիսկոպոսին մինչ յեկեղեցոյ անդի իւրում իցէ...»:
34. Թղ. 127ա. Կանոնք տեսոն Սիոնի Հայոց կաթողիկոսի, զԼ. ԾԳ:
35. Թղ. 128ա. Կանոնք ժամարարաց, իրատք զգուշութեան: «Եթէ ոք ի հաւատացելոց ի Մահմէտի աւրէնս դառնայ իւրովք կամօք...»:
36. Թղ. 132բ. Սրբոց կաթողիկոսաց Հայոց եւ այլ հոգեւոր վարդապետաց կանոնք եւ իրատք զգուշութեամբ քահանայից երկիւղածաց մանկանցն սուրբ Եկեղեցւոյ: «Քահանային պարտ է եւ արժան սրբութեան եւ ամբողջութեան հաղորդել...»:
37. Թղ. 134բ. Վասն կամոյ եւ ակամոյ գիծութեան կարգ եւ իրատ: «Եթէ ոք յարատ հայեցուածովք...»:
38. Թղ. 136ա. Հարցումն պէսպէս խոստովանութեան բանից եւ պատահմանց եկելոց ի զգուշութիւն. զոր հարցեալ համրակ քահանայ, որոյ անուն Արքայութիւն կոչի, զԳաւիթ ոմն քահանայ զիտնական յոյժ, հարցումն պէսպէս: Եթէ զինչ է որ յարարածս Աստուծոյ ամանք սուրբ կոչեցան...:
39. Թղ. 188ա. Սահմանք կանոնական Ս. Եղիշայի առ ի իրատս ամենայն որդւոց մարդկան: «Յայտնի է զի գոն դիւահարք...»:
40. Թղ. 191բ. Աստիճանք աւրինացս Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի արարեալ: «Ընթեանլով իմ զիրատ աստիճանաց...»:
41. Թղ. 194բ. Ամենայն առաքելութեան: